

zou zij hem voortreffelijk te stude gekomen zijn; en wij hebben het dus dubbel te betreuren, dat het hem niet vergund was, bij eenen rustigen gang van studie, de wetenschap te beoefenen.

Van dien rustigen gang der studie, vinden wij in **WILLEM WENCKEBACH** een benijdenswaardig voorbeeld. Het is op dien geleerde, door wiens dood de Eerste Klasse een harer werkzaamste en uitstekendste Leden verloor, dat ik thans voor eenige oogenblikken uwe aandacht wensch te bepalen.

Was bij het langdurig lijden van SWART zijn verlies reeds geruimen tijd voorzien, de mare van den dood van WENCKEBACH verpletterde zijne vrienden als door een' plotseligen slag. WENCKEBACH, wien wij nog vóór korte dagen zoo krachtig, zoo volijverig, zoo bezielde door lust en liefde voor zijne wetenschap gezien hadden, — WENCKEBACH was zijnen vrienden, was der wetenschap ontrukkt! Hoe zoude ik wenschen, dat het mij vergund ware als vriend, het beeld van den man voor u te schetsen, die, in zijne geheele ontwikkeling, zulk eene zuivere overeenstemming in zedelijke en verstandelijke kracht vertoonde. Doch de plaats, van waar ik het woord tot U voer, herinnert mij dat ik hem vooral op het gebied der wetenschappen heb te volgen; en terwijl reeds elders, door een' zijner vrienden, met krachtige en juiste trekken eene levensschets van hem gegeven is, zal ik mij hier beperken om in weinige woorden te melden, wat WENCKEBACH voor de Wetenschap geweest is, en de diensten te gedenken, die hij aan het Instituut bewezen heeft.

De eerste vorming in klassieke studiën dankte hij zijnen voortreffelijken leermeester, den Rector van het Leydsche gymnasium F. A. BOSSE. Dat hij, bij den ijver waarmede de klassieke letteren door hem beoefend werden, reeds van den aanvang af met eene bijzondere ingenomenheid de exacte wetenschappen bestudeerde, waartoe hij door NIEUWENHUIS krachtig aangespoord werd, kan de in 1825 met goud bekroonde Verhandeling van den negentienjarigen jongeling getuigen; in welk antwoord hij de vraag, omtrent de inrigting en het gebruik van den Barometer tot het oogmerk der hoogtemetingen, behandelde. Wij treffen hem hier reeds aan als waarnemer op een bepaald gebied der physische

wetenschappen, en zien hem onvermoeid op dien weg steeds voorttreden tot het einde van zijne levensbaan. Zoo nam hij, mede omstreeks denzelfden tijd, met warmen ijver deel aan de geluidsproeven, welke door MOLL EN VAN BEEK, op de heide tusschen Naarden en Amersfoort, genomen werden.

Op twee-en-twintigjarigen leeftijd werd hij aan de Delftsche Militaire School voor genie, artillerie en zeevaartkunde aangesteld, en was eenige jaren later, in 1828, bij veranderde inrigting, aan de Militaire Akademie te Breda werkzaam, welke betrekking hij slechts korten tijd bekleedde, daar hij hier reeds in 1830 in zijne werkzaamheden geschorst werd. In het volgende zesjarig ambteloos doorgebrachte tijdvak, hetgeen voor den ijverigen man met regt zoo ontmoedigend mogt geacht worden, greep hij de studie der Meteorologie, waaraan hij zich reeds zoo vroeg gewijd had, met krachtigen geest aan. Die arbeid verdient met regt herdacht te worden, als een voorbeeld van dien onvermoeiden wetenschappelijken ijver, waardoor onze landgenooten zich, ten allen tijde wisten te doen onderscheiden. Zijn naam sluit zich waardig aan die van zoo vele uitstekende mannen, welke Nederland op het gebied der physische wetenschappen heeft aan te wijzen.

Door eigene naauwgezette waarnemingen, welke aan de eischen van de tegenwoordige ontwikkeling der wetenschap volledig beantwoorden, leverde hij overvloedige bouwstoffen voor de Meteorologie; maar het was hem niet genoeg den tegenwoordigen tijd voor zijne waarnemingen ten nutte te maken: ook de vroeger verzamelde waarnemingen werden door hem zoodanig bearbeid, dat zij zich aan het tegenwoordige standpunt der wetenschap aansloten. De herleiding en verbetering der reeks van vroegere waarnemingen, hoe moeilijk en verdrietig die arbeid wezen mogt, werd door hem met stalen vlijt voortgezet. Het ruime en veelomvattende overzicht, waardoor hij op die wijze de wetenschap der Meteorologie verrijkt heeft, verzekert hem ten allen tijde eenen uitstekenden naam onder onze vaderlandsche meteorologen.

Hoe hij zich bij voortdoring aan de weerkundige studiën liet gelegen liggen, daarvan kunnen de uitgegevene Werken van

het Instituut mede getuigen. Hij hield dit doel bij al zijn' arbeid bestendig voor oogen; en hetzij wij hem in het evengenoemde zesjarig tijdvak gadeslaan; hetzij wij hem volgen in zijne betrekkingen aan de Militaire Akademie te *Breda*, waar hij van 1836 tot 1842 op nieuw werkzaam was; hetzij wij hem in het tijdvak volgen, toen hij, met miskenning zijner uitstekende verdiensten, gedurende bijna anderhalf jaar buiten openbare betrekking was; hetzij wij hem beschouwen in zijne twee laatste levensjaren, toen de Utrechtsche Hoogeschool zich in zijn bezit mogt verheugen: wij vinden hem altijd met vasten en kalmen tred naar hetzelfde doel zijne studiën rigten. Wenscht gij hiervan de blijken te kennen: ik verwijs U dan op de verschillende mededeelingen, die van zijne hand in het Natuur- en Scheikundig Archief, alsmede in het *Bulletin des Sciences physiques et naturelles en Neêrlande*, en in het Tijdschrift van het Instituut gevonden worden.

Het was die ijver en belangstelling voor de meteorologische studie, welke zijnen arbeid in de Klasse hoofdzakelijk bepaalde. Op zijnen aandrang werd door het Instituut aan de weerkundige waarnemingen in onze Koloniën eene streng wetenschappelijke rigting gegeven; daarbij liet hij niets onbeproefd, om door voorlichting de waarnemers aldaar te steunen en aan te wakkeren; om hun de hulpmiddelen te verleen, waardoor zij tot meer naauwkeurige uitkomsten mogten geraken. En wanneer dan de bouwstoffen door de waarnemers geleverd waren, men kon er van verzekerd zijn, dat WENCKEBACH steeds gereed was, deze waarnemingen te herzien en zoodanig om te werken, dat zij eene wezenlijke aanwinst voor de wetenschap opleverden. Wat WENCKEBACH dus voor de wetenschap geweest is, zult gij uit deze vlugtige schets gemakkelijk begrijpen. Mijn oordeel — ik gevoel het — mag hier niet in de weegschaal gelegd worden. Maar het waren feiten die ik aanvoerde, en deze spreken zoo overtuigend, dat men niet dan met bewondering den levensloop van dezen uitstekenden man kan gadeslaan. Het zal ons dus niet verwonderen, wanneer wij door MAHLMANN en DOVE aan zijne verdiensten als Meteoroloog eene welverdiende hulde zien toebre-

gen. En waar de stem der Landgenooten over WENCKEBACH geraadpleegd wordt, gij zult van hem door deskundigen niet anders hooren gewagen, dan met hooge ingenomenheid en bewondering.

Verloor ons Vaderland in WENCKEBACH en SWART twee geleerden, die hunnen wetenschappelijken werkkring met de roeping voor het hooger onderwijs verbonden, in ADRIAAN VAN DEN ENDE erkent de Landgenoot dankbaar een' der ijverigste bevorderaars van het lager onderwijs; de geschiedenis van het Schoolwezen hier te Lande, sedert den aanvang dezer eeuw, kan er van getuigen, met welk eene liefde hij die gewigtige zaak behartigd heeft. Zijne belangstelling voor natuurkundige studiën, en wel bepaald voor de physica, waarvan hij vooral in zijne Verhandelingen over den Waterram (*Bélier Hydraulique, Stossheber*) een blijvend bewijs gegeven heeft, vond reeds spoedig eene openbare erkenning, zoo als uit zijne benoeming tot Lid der Eerste Klasse van het Koninklijk-Nederlandsche Instituut, in het jaar 1808, kan blijken. Sedert 1843 werd hij onder de rustende Leden geteld. De levensbijzonderheden van den achtingswaardigen man, die den 28sten Junij 1846, in zeven-en-zeventigjarigen ouderdom ontsliep, zijn door twee zijner vrienden nog onlangs¹ met zulk eene naauwkeurigheid vermeld, en daarbij zulk eene billijke hulde aan zijne nagedachtenis toegebracht, dat ik het onvoegzaam zoude rekenen, hierover thans verder uit te weiden.

Onder de Leden, wier verlies het Instituut nog bovendien te betreuren heeft, tellen wij nog eenen man, die zich geheel aan eenen practischen werkkring gewijd had; het is de Inspecteur van het tweede Waterstaats-District des Rijks, de bekwame Waterbouwkundige DIRK MENTZ, in het jaar 1827 als Lid van het Instituut benoemd, en die op den 17^{den} Maart van dit jaar uit zijnen werkkring werd weggerukt.

Bij het vroegtijdig gemis van de zorg zijner ouders, genoot

¹ Men vindt het hier bedoelde levensbericht omtrent VAN DEN ENDE, opgesteld door de Heeren J. CLARISSE en J. TEISSÈDRE L'ANGE, aan het hoofd van het Werk getiteld: *Geschiedkundige Schets van Neêrlands Schoolwetgeving*, met Aanteekeningen en Bijlagen, door A. VAN DEN ENDE. *Deventer*, J. DE LANGE, 1846.